

9.4.2025

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta
TuV@eduskunta.fi

Lausuntopyyntö: VNS 7/2024 vp Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta

Ylikulutuksen näkökulma kestävän kehityksen Agenda2030 -toimintasuunnitelmaan

Lappeenrannan-Lahden teknillisen yliopiston lausunto

Kiitän tilaisuudesta antaa lausunto *Valtioneuvoston selontekoon YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta* ylikulutuksen näkökulmasta. Pyyntöä esitän myös keinoja, joilla kulutuksen kestävyys voi vaikuttaa.

Olen tutkinut kestävyys siirtymää ja energiamurrosta kysynnän ja resurssien käytön näkökulmista. Lausunnon laatimisessa on ollut mukana LUT-yliopiston Kestävä kulutus, käytännöt ja yhteiskunta -tutkimusryhmä. Kommentoin alla selontekoa ylikulutuksen näkökulmasta ensin yleisesti ja sitten erityisesti SDG 12:n liittyen. Loppuun kokoon yhteenvedon esitetyistä keinoista.

Huomioitavaa

On erittäin kiitettävää, että tulevaisuusvaliokunnassa ylikulutus nostetaan tärkeäksi teemaksi. Agenda2030 toimeenpano vaatii entistä mittavampia toimia ja ylikulutuksen purkamisen tarjoaa uusia vaadittavia keinoja saavuttaa tavoitteet. Ilman ylikulutusongelmaan reagointia Suomi ei voi saavuttaa Agenda2030:n tavoitteita.

On kuitenkin huomattava, että selonteossa ylikulutuksen ongelmaan ei kiinnitetä riittävästi huomiota. Ekologisen kestävyys tilannekuva nostaa esiin erityisesti kiertotalouden haasteita, mutta ei tunnista rakenteellisen ylikulutuksen keskeistä roolia päästöjen aiheuttajana, ja lajikadon ja ilmastonmuutoksen kiihdyttäjänä. Tarvittava murros sekä kulutuksen määrässä että laadussa nähdään selonteossa kapeasti lähinnä kiertotalouteen liittyvänä.

Ylikulutuksella viitataan kulutuksen tasoon, joka ylittää ekologisesti kestävän rajan, eli luonnon kantokyvyn säilyttämisen edellyttämät rajat. Se ei rajoitu vain yksilön kulutusvalintoihin tai yksittäisiin kulutustuotteisiin, vaan on seurausta yhteiskunnan taloudellisista rakenteista, tuotantotavoista ja arjen infrastruktuureista. Ylikulutusta ei voidakaan käsitellä irrallisena ”lisäkerroksena” nykyisessä järjestelmässä, jonka voisi vaivattomasti poistaa. Se on syvälle kietoutunut talous- ja yhteiskuntarakenteisiin sekä tapaan, jolla kulutus, tuotanto ja kysyntä ovat muotoutuneet. Ylikulutus on näin ollen järjestelmän ytimessä – ei sen reunoilla. Yhteiskunnalliset murrokset, kuten digitalisaatio ja vihreä siirtymä, luovat uutta kysyntää ja

muovaavat kulutuksen rakenteita. Tarvitaan rakenteellista tarkastelua ja poliittista ohjausta, joka puuttuu kulutuksen määrään, rytmiin ja laatuun.

Ylikulutus liittyy erityisesti tavoitteeseen SDG 12 koskien kulutus- ja tuotantotapojen kestävyiden varmistamista. On kuitenkin huomattava, että kulutus ja siihen kytkeytyvä tuotanto koskettavat useita Agenda2030:n tavoitteita, erityisesti niitä, jotka liittyvät energiaan, ruokaan, veteen ja infrastruktuuriin, eikä ylikulutuksen tarkastelua tulisi rajoittaa tavoitteen 12 toimiin.

SDG 12 ylikulutuksen näkökulmasta

Selonteossa mainitut kiertotaloustavoitteet ovat kannatettavia, mutta nykyisessä muodossaan ne eivät voi jäädä ylikulutuksen näkökulmasta riittämättömiksi. Ylikulutuksen hillitsemiseksi tarvitaan laajempi käsitys kiertotaloudesta: on arvioitava kriittisesti, millaiset tuotteet ja palvelut ylipäättään tulisi saattaa kiertoon, millaisia tarpeita ne täyttävät, millaisia niiden elinkaaret ovat, ja miten korjattavia ja päivitettäviä tuotteet ovat (SDG 12.2).

Suomen heikkoa kiertotalouden toimintaa, ja samalla ylikulutuksen hillitsemistä, voi edistää mm. seuraavilla keinoilla:

- korjaus- ja kierrätys palvelujen saatavuuden parantaminen,
- tuotteiden korjattavuuden ja modulaarisuuden tukeminen,
- kuluttajaneuvonnan vahvistaminen,
- verotukselliset ja muut taloudelliset kannustimet korjaamisen tueksi,¹
- mainonnan säätelyn kiristäminen esimerkiksi kertakäyttötuotteiden ja ns. krääsätalouden osalta.

Tämän lisäksi olisi tarkasteltava kysynnän muotoutumista laajemmin osana yhteiskunnan rakenteita. On tarvetta politiikka-analyysille ja vaikuttamiskeinoille, jotka huomioivat sen miten eri materiaalit, resurssit ja tuotteet ovat osa kompleksisia tuotantoketjuja. Yksittäisiä kulutus-tuotteita, kuten esimerkiksi jääkaappia, ei voi tarkastella irrallisena sosio-teknisistä järjestelmistä, kuten ruoantuotannosta, jakelusta, säilytyksestä, ja ruokavaliosta. Kylmälaitteet ovat näennäisen tehokkaita ja kierrätettäviä, mutta niiden koon ja määrän kasvu ylittää tehokkuusvoitot. Lisäksi kylmätilan kasvu laajemmin mahdollistaa sen, että ruokaketju suosii resurssi-intensiivistä kylmäsäilytystä vaativia ja prosessoituja elintarvikkeita. Huomion suuntaaminen kulutushyödykkeisiin osana tuotantojärjestelmiä, ja tavallisten arkipäiväisten käytäntöjen vaatiman resurssipohjan tunnistaminen ovat hyviä lähtökohtia².

Selonteossa kirjataan hallituksen tavoitteeksi, että “Suomi hyödyntää luonnonvarojaan kestävästi omavaraisuutensa parantamiseksi” (s. 55). Omavaraisuuden lisääminen voikin tukea ylikulutuksen hillitsemistä, erityisesti jos se toteutuu resurssien säästämisen ja paikallisen tuotannon kautta. Paikallistaloudet ja lyhyet tuotantoketjut mahdollistavat resurssien tehokkaan käytön, pienentävät logistiikkaketjuja ja niihin liittyviä päästöjä ja lisäksi luovat motivaatiota pidentää tuotteiden käyttöikää sekä vahvistaa korjaustaitoja (SDG 12.7). Omavaraisuutta voidaan tukea mm. vahvistamalla kasvispainotteisen lähiruoan asemaa julkisissa hankinnoissa ja muokkaamalla hankintalainsäädäntöä tukemaan paikallisia toimijoita. Tähän liittyen hallituksen tavoite parantaa hankintaosaamista ja edistää innovatiivisten hankintojen käyttöä on kannatettava.

¹ Matschoss, K., Berg, A., Arnould, E., Frisk, M., Korsunova, A., Rinkinen, J., ... & Uusitalo, O. (2023). Kuluttajat kiertotaloudessa: Kiertotalouden kuluttajapalvelut-työpajan havaintoja. In *Kuluttajat kiertotaloudessa: Kohti kiertotaloutta ja korjaamista edistävää yhteiskuntaa* (pp. 17–29). [Ympäristöministeriö](#).

² Rinkinen, J. & Shove, E. (2023) Ajatuksia kiertotaloudesta ja materiaalisesta kulttuurista. In *Kuluttajat kiertotaloudessa: Kohti kiertotaloutta ja korjaamista edistävää yhteiskuntaa* (pp. 17–29). [Ympäristöministeriö](#).

Selonteon linjaus siitä, että uusiutumattomien luonnonvarojen kulutuksen on vähennyttävä (s. 56), on oikeansuuntainen. Vihreän talouden kasvutavoite on kuitenkin tämän tavoitteen kanssa ristiriidassa, erityisesti puhtaan teknologian materiaali riippuvuuden vuoksi. Esimerkiksi kriittisten mineraalien kysynnän odotetaan moninkertaistuvan nollapäästötavoitteiden saavuttamiseksi vuoteen 2050 mennessä. Materiaalitehokkuus ei yksin riitä, vaan luonnonvarojen käytön absoluuttinen vähentäminen tulee nostaa politiikan keskiöön. Tämä edellyttää resurssitehokkuuden ohella tuotannon ja kulutuksen mittakaavan pienentämistä, vientituotannon luonnonvaravaikutusten sisällyttämistä kansallisiin tavoitteisiin sekä reilua siirtymää, joka huomioi ekologiset ja sosiaaliset reunaehdot talouskasvutavoitteita tarkemmin. Myös esimerkiksi puurakentamisen lisääminen on tehtävä huomioiden kestävä metsänhoito.

Ylikulutuksen näkökulmasta on myönteistä, että ympäristökasvatuksen rooli tunnistetaan, mutta sen tulee tähdätä monialaisuuteen ja kattaa laajemmin kiertotalousosaaminen, kestävyystaidot, omavaraisuuden ja korjaustalouden perustaidot sekä kulutuksen kriittisen tarkastelun osana arjen ja yhteiskunnan rakenteita. Laajan ympäristökasvatuksen tarve koskee myös aikuisväestöä – tarvitaan ammatillista ja kansalaiskasvatusta, joka haastaa ylikulutusnormeja, tukee siirtymää kohtuulliseen elämäntapaan ja luo kestävää liiketoimintaa.

Ylikulutuksen hillitsemisen keinoja ja rakenteellisia mahdollisuuksia

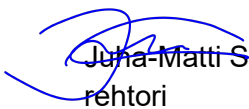
Kulutuksen vähentämisestä on keskusteltava rakentavasti ja moniäänisesti osana laajempaa yhteiskunnallista muutosta ja laaja-alaisesti toimijoita huomioiden. Hallitus voi toimia suunnannäyttäjänä ylikulutuksen hillinnässä (vrt. "Astetta alemmas" -kampanja). Tarvitaan aktiivista viestintää ja esimerkkejä vaihtoehtoisista, vähemmän resursseja kuluttavista käytännöistä.

On arvioitava, miten infrastruktuuri-investoinnit (esim. energiainfra) vaikuttavat kulutustason. Esimerkiksi kansallinen ylikulutusselvitys olisi tärkeä työkalu politiikkatoimien tueksi. Kansainvälinen yhteistyö voi tuoda uusia välineitä ja vertailupohjaa politiikalle.

Kulutuksen muutos ei tarkoita vain tehokkuutta, vaan myös tarpeita ja käytäntöjä on muutettava. Pelkkä tehokkuuden lisääminen ei riitä, jos kulutuksen määrä ja laajuus kasvavat. Tarpeiden luomisen mekanismeja (mainonta, normit, markkinat) on tarkasteltava kriittisesti. Kulutuskäytäntöjen muutoksen heikot signaalit on tunnistettava ajoissa, ja positiivisia kehityksiä tuettava. Kasvua voidaan suunnata kohti kulttuurin ja taiteen sektoreita, jotka edistävät kestävä hyvinvointia.

Liike-elämän tukeminen on tärkeää ylikulutuksen näkökulmasta: pienet ja paikalliset yritykset voivat tukea yhteisöllistä ja kohtuullista elämäntapaa. EU-tasolla liiketoimintaympäristö tulisi vakauttaa siten, ettei sääntely ja muutosrytmi suosi vain suuria toimijoita. Omnibus-aloitetta on tarkasteltava myös ylikulutuksen hillinnän näkökulmasta.

Lausunnon on laatinut LUT-yliopiston asiantuntija, apulaisprofessori Jenny Rinkinen.


Juhani-Matti Saksa
rehtori